

dels obs li dóna: / puja·l en alt, e natura l'afona, / fa que acort - jamés pot en l'om caure», Ausiàs, 87.27; «nit e dia jamés cessaven --- continuament combatre: molta fon la gent que en aquelles dues naus moriren e tantes eren les lances trencades --- e passadors, que los cossos morts qu' en la mar lançaven no-s podien *afonar* davall l'aygua», JoMartorell (Ag. I, 307, § 148); «supernal Minerva - ò gran Elicona, / Caliope dolsa - concertada musa; / totalment la gola - tu has, veig, confusa / sonant ab la lira - qui·ls peccats *afona*», 10 Gaspar de Verí (a. 1502; JMBover, *BiEscrBal.* II, 503.32.4); avui val., bal. i Conca de l'Ebre: «*afonats*: hundiós --- *afonada* est la Nau: se ha hundió la nave; *afóna't*, por assiéntate en tierra; 11 *afonar*: hundi», Sanelo (I, fº 23 i 148r2); a Mall. el registra ja el 15 *DFgra.*: «tr. tapar de líquido, *sumergir*; *afonat*, sumergido; *afonarse* enfonyar-se dins líquido; *edificis*, caure, *hundirse*»; des d'on *afonar* esdevé de vegades simple sinònim de 'destruir' (així AMAlcover, *BDLC* x, 54).

L'àrea d'*afonar* actualment se superposa exactament amb la de les terres de substrat mossàrab,¹² i tampoc no sembla haver-n'hi dades antigues que en sobreixin (Lab., 1839, el registra, com a mera remissió a *enfon-sar*, però Labèrnia era fill del Maestrat). Jo no recordo 25 haver sentit el mot abans del viatge per l'Ebre amb el meu pare, el 1923 (ni després l'he sentit al N. de la dita línia), i ell tampoc no l'usa sinó en la part del *Bajalta* referida a l'Ebre: «aquella calma xafogosa --- un dia i un altre dia, sota el sol que cau *afonat* i la 30 brisa embaumada dels garroferals i dels codonyers --- la Casa de Xesa, enronçada d'oms i de tarongers, estén per tot el bancal el seu hort de delícies», «havent dinat sense deixar esbandir-se la borniassa d'aquella migdia-xafogosa, caient *afonat* el sol, colrada la testa --- les 35 aigües del riu enten el molí de l'algeps i el Mas de Barberans, desamarraren el llagut de la cala baixa, i apuntalats els peons en les perxes --- menaren el llagut a la canal <de l'Ebre>», *Silèn* (§ 18, p. 228; § 19, p. 243).

Caure afonat arriba, doncs, a 'caure verticalment'. També el tinc anotat en el sentit de 'davallar fortament': «per anar cap a la Pobleta s a d *afóna*» 'baixar rostos avall', Juncosa de les Garrigues (1934); mostrant-me el vol d'un ocellàs: «s *afone* cap baix», Vinyebre (1936); a Gandesa «enfondir, ensorrar, enfon-sar» (revista *Excursions* III, 70). Intr.: «*afoneu* de valent en lo que 's diuen capes socials, i, a l'arribar a les més humils, atureu's»; *afonar-se* 'baixar de nivell un dipòsit de cosa fungible': «una botiga --- i al bran-cal una taula aont s'hi posa la reliquia de Sant Blai --- les paneres de les coquetes --- benefides --- mentres les paneres de les c. van *afonant-se*, lo plateret s'ompli a caramull de generoses caritats», Vergés i Paulí (*Espurnes* v, 64, 114). Al llarg de tot el P. Val. he sentit *afonar-se* en les diverses accs.: 'enfon-sar-se (una nau)': «es va *afonar* la barca (en el Xúquer)», Sumacàrcer (1962); «la tan de xop blanc perquè sure, que la de pi s'*afóna* al Palmar de l'Alb. (1962); 'ensorrar-se el terreny': «hi havia un avenc, que es va *afonár*, 60

Benimeli; «a (la serra de) l'Assafor, li diuen aixina perquè <I> es va *afonar*», Vall de Gallinera; «l'altra perdíu mos ha fugit perquè s'ha *afonat*» (es tirà al fons de la vall), Alzira; *la Figuera 'foná*, partida del Pinós de Mondòver (1963).

Que aquest mot de la zona mossàrab vagi ser usual pertot en temps antic no és impossible (vist que *en-fonsar* no es documenta a l'E. Mj., sí que s'hi documenta *esfondrar*, que seria el terme català i antic); en tot cas les raons geogràfiques per creure que és d'herència mossàrab són d'una unanimitat impressionant. Ara bé, en la zona on el mossarabisme s'ha mantingut més copios i més pur el que trobem és *afondar*, o sigui a l'Alt Maestrat i terra morellana, i sembla 15 que també en alguna altra zona valenciana ultraconservadora, mentre que GaGirona, *Vocab. del Maestrat*, p. 19, ja fa observar que aqueixa variant només és d'aquella part del Regne, mentre que en el Baix Maestrat i resta del país es diu, amb sentit idèntic, 20 *afonar*, però ell usa *afondar* en el seu poema *Seidia* («Quan punyada més furiosa *afonda* 'l pit», 204); *afondar* és, en efecte, la forma que anoto al Boixar de la Tinença («la font s'ha *afondát*», 1961) i a Bellmunt de Mesquí (1936); «no volem *afondar* en la matèria», 25 MGadea (*T. del Xè* I, 8).¹³ Tot indica, doncs, que *afondare* fou la forma primitiva del mossàrab, conservada allà intacta i canviada en *afonar* a la resta del domini amb catalanització per la consciència de les equivalències fonètiques. Més rarament *enfonar-se*, *anf-*, en alguna zona val.: «la Séquia Real s'*amfona* per passar per un canet per baix del riu Magre», Algemesí, 1962; a Gandesa existiria una variant *afonir*, *AlcM* (compromís amb *enfondir*), també *afondir*. *Afonable*; *afonada*; *afonadís*, *-adissa*, *afonador*, *afonament*.

Desfonat. Especialment bóta (*barril*, *carretell*, etc.) *desfonada*: l'InvLC en registra set exs. ross. des de 1334 a 1400; «tots els fonaments de la nostra ànima catalana fimbaven --- el nostre poble s'eixonava i s'esberlava com les dogues d'una bóta *desfonada*; aleshores En Savalls sorgí ---», Coromines (*Pigmalió*, § 11, 158; *O. C.*, 167b). Variants. *Esfonar-se* 'submergir-se' ross.: «senti que l'ham s'acotxa, / lo tap s'*esfona* a mort, l'aiga fa remolí / ---», Saisset (*Perpiny.*, 26). En forma mossàrab i sentit diferent *desfondar* 'llautar a fons un bocí de terra campa': «s'han de *desfondar* estes *pórques*», Ontinyent, 1962.

Enfon-sar [S. XVI], derivat català de *fons*, format en època més tardana que *esfondrar* i *afonar* (i en concurrència amb les variants *af-*, *esfon-sar*): «un àngel del cel parlà: / —apagau aquesta llàntia, / si no, 'l món s'*enfonzarà*», romanç compost amb motiu de la Batalla de Lepant;¹⁴ en tota manera el trobem en OPou (1575): «*enfon-sar les naus*: demergere, depri-mere naves», i també: «nau que per tempestat s'és 35 *afonsada*: navis demersa tempestate» (*ThPu.*, 73); també Lacav., però DTo. només porta «*afonsarse*: demergir», i *AlcM* només des del S. XVII; la variant *en-fonsar* és francament preferida a partir de Belv. i Lab. 1839.

Freqüent ja en Mossèn Cinto: «tu qu'*enfonzes* ma